

natuurlijk niet genoeg grondstoffen waren om alle bedrijven te laten doorwerken. Veel werden er gesloten, de eerste in '41 (steenkoolcrisis!), een volgende groep in '42, een derde, veel grotere nog, in '43. In laatstgenoemd jaar was de productie van de textielindustrie tot bijna een derde van het peil van '40 ingekrompen – in de katoen-, linnen en wolbedrijven had men desondanks bijna 60% van de arbeiders aan het werk weten te houden, een en ander met veel steun van het rijksbureau voor textiel.

Dit rijksbureau heeft, schijnt het, de eerste twee bezettingsjaren niet veel weerstand geboden aan de Duitse eisen en van het bedrijfsleven een strikt naleven van alle voorschriften verlangd, ook wanneer die evident tegen het Nederlands belang ingingen. 'Door schade en schande wijsgeworden' (aldus Swarttouw) 'gooiden men in de zomer van '42 het roer om.'¹ Dat bij de bedrijven voorraden weggewerkt werden (die dan op de een of andere wijze aan de Nederlandse consument ten goede kwamen), zag men nadien door de vingers; naarmate meer vervangingsgrondstoffen gebruikt werden, kon men handiger met de z.g. afvalpercentages manipuleren – van een deel van de 'afval' werden dan wel degelijk bruikbare weefsels vervaardigd. Helaas deed die tegenwerking zich nogal laat voor; juist in de periode waarin er nog wèl grondstoffen waren, had men daarvan een groot deel gebruikt voor de Duitse orders.

De wolindustrie heeft in totaal van 1 juli '40 tot 1 augustus '44 ruim 22 000 ton toegewezen spinmateriaal voor Duitse voorzieningen gebruikt en bijna 18 000 ton voor Nederlandse. Daarbij heeft zij ca. 10% van de materiaaltoewijzingen voor Duitse orders in feite gebruikt voor Nederlandse en bovendien nog enkele oude voorraden alsmede, gelijk gezegd, veel

¹ Swarttouw geeft een aardig voorbeeld van ambtelijke tegenwerking op een speciale textielsector, de tapijtweverij: 'De *Rüstungsinspektion* besliste op 17 augustus 1942 dat van de 22 tapijtweverijen slechts 3 ondernemingen geheel in bedrijf mochten blijven, terwijl 1 onderneming als z.g. deelbedrijf zou kunnen doorwerken. Bereikt kon worden dat van de overige ondernemingen 8 met de hand konden blijven doorwerken. Voorwaarde was evenwel, dat geen aanspraak zou worden gemaakt op toewijzing van kolen, electriciteit, textielgrondstoffen en andere hulpmiddelen. Desondanks werden niet alleen in de wintermaanden kolen en electriciteit toegewezen voor verlichting en verwarming van de gebouwen, doch bovendien werden deze ondernemingen door het rijksbureau voor wol en lommen tot het einde van de oorlog van garens voorzien! Op deze wijze konden negenhonderd van de drie-en-twintighonderd arbeiders in deze tak van bedrijf aan het werk worden gehouden.' (*De textielvoorziening van Nederland . . . 1940-1945*, p. 351).

Het rijkstextielbureau heeft daarnaast eind '43 een partij van meer dan 400 ton manilla (grondstof voor touw) weten weg te werken die o.m. bijzonder goed te pas kwam bij de drooglegging van Walcheren.